

Hamsun, Nobelprisvinner og dyrker av tysk kultur

Av Jørgen Høgetveit

Litt livshistorie og 150 års jubileum

Mange feirer 150 års minnet over en av Norges mest berømte forfattere Knut Hamsun (1859 – 1952). Han ble født i Lom (Vågå) 4. august 1859 og døde på Nørholmen 19. feb. 1952, 92 år gammel. Hamsun kom imidlertid til å vokse opp i Nordland på Hamarøy hvor hans foreldre slo seg ned da han bare var 3 år gammel. Senere kjøpte og drev han selv gard nordpå. Skolegang ble det lite av, tilsammen 252 dager sier leksikonet. I sin ungdom fartet han ut til mange slags yrker - nærmest som en vagabond, bl.a. i USA (4år) og skaffet seg selvsagt mange og interessante inntrykk.

Han valgte side for Tyskland allerede i maidagene 1940 – så dette var nok en grunnleggende ånd som sluttet seg til det han på dypet av sin personlighet følte dypt fellesskap med. Vi skal begrunne det senere.

I sin ungdom var han ideologisk langt utpå venstresiden, bortimot anarkist – for senere i livet å bli meget konservativ, ja, noen mener reaksjonær – og har problemer med å skjønne det. Imidlertid mener prof. Skodvin at politiske orienteringer ikke fordeler seg langs en linje, men rundt en sirkel – hvor demokratene og friheten befinner seg i toppen og de andre kreftene samles i bunnen. M.a.o. dyrket nok Hamsun det meste av livet det suverene mennesket som gikk sin egen vei uten særlig mye hensyn til andre. Hans liv og litteratur tyder på det. Som del av denne forankring var han ideologisk opptatt av jord, garder og bondedrøm og hadde noen underlige dype røtter ned i naturmystiske forestillinger - noe av de samme som besjelet nasjonal-sosialismen med sin dyrkelse av jord, arv, blod og ætt.

Siste garden han kjøpte, var Nørholmen (1918) utenfor Grimstad. Han brukte det meste av de etter hvert store inntektene sine på gardskjøp og drift, men stort sett med dårlig økonomisk resultat. Det var nok mer den romantiske, nærmest panteistiske mystiske bondedrøm som drev på med gardene – enn den praktisk jordnære bonde som måtte leve av drifta. Han levde nok av sin forfattervirksomhet. **Som forfatter ble han ufattelig stor i verden med millioner bøker spredt utover kloden, en grunnlegger av den moderne roman og eksempel for en rekke av de største forfattere. Han var en del av tidsånden og ble derfor omfavnet da og nå. Dette gjør han desto farligere.**

Han var gift to ganger. Første ekteskap fra 1898 til 1906. Hennes formue spilte han bort på kasino i Brussel. Vedrørende penger betalte han aldri tilbake et større lån han fikk av væreier Zahl tidlig i karrieren, og i sluttoppgjøret med staten – etter hans støtte til nazistene og Hitler - mistet han det meste. Det andre ekteskapet med Maria varte livet ut, men med en del forviklinger. Hun var på flere måter en mer aktiv nazist, ble dømt og sonet.

Hamsuns forfatterskap

Hamsun`s forfatterskap var etter hvert en rekke romaner som begynte med den underlige romanen Sult (debutroman 1890) som nærmest var obligatorisk lesning i gymnastiden. Han burde jo heller avsluttet sulten og kommet seg i arbeid igjen! Senere kom romanene Mysterier (1892) , Ny Jord, Redaktør Lyng, Pan (1894) , August, Landstryker og Men livet lever, Viktoria (1898); Markens grøde i 1917, og i 1920 fikk han Nobels litteraturpris for den. Etter rettsoppgjøret – hvor han på en måte slapp unna – med diagnosen ”varig svekkede sjelsevner” som prof. Langfeldt ga han. Så returnerte han til Nørholmen og skrev sitt siste verk: ”På gjengrodde stier” (1949) Totalt 20 romaner – en rekke skuespill og avisartikler. Av litteraturkjennere som bl.a. Isaac B Singer omtales han som ”**den moderne litteraturs far**”. Se senere.

Forfatter og/eller ideolog

Mange mener i dag – ikke minst på bakgrunn av all kritikken fra utlandet – **at man må skille skarpt mellom Hamsun som forfatter og hans ideologisk/ politiske skrivelser og sympatier.** Dette er mer enn tvilsomt når en ser hvor god sammenheng det er mellom nasjonal-sosialismens grunnleggende tanker med basis i darwinismen. Nietzches filosofi om overmennesket har samme basis og ut av dette springer dyrkelsen av den ariske rase og mennesket. Dette har mange fellestrekk med Hamsuns livssyn, tenkning og bøker. Tysk kultur hadde Hamsun – som sagt – vært en tilhenger av lenge. Det sterke, selvstendige ur-menneske overvinner alt med den sterkeste rett og overlevelse.

En lektor fortalte meg en gang, at ved rydding av tyske offisersbrakker etter krigen fant man filosofen Nietzches ”Å så talte Zaratustra” om overmennesket - på hvert eneste offisers nattbord. Så det var en grunntone i deres frontsoldater fra tyske, erobrende kultur.

Hitler sa jo på slutten av sitt liv i bunkeren i Berlin at det tyske folk hadde ikke vist seg hans store tanker verdig. De kunne m.a.o. ikke være det sterkeste overmenneske som han mente de var – siden de tapte – da fikk de selvsagt gå under. Så sa han og hans medarbeidere takk for seg ved å begå feighetens selvmord – i stedet for å møte opp i retten og innrømme sitt nederlag basert på vanvittige tankebygninger. (Hitler sa han fikk sitt kall som fører under Wagners ”Mestersangerne i Nürnberg – og hans bestialske bande ble dømt for kriminalitet mot menneskeheten i samme by.) Hamsun - som jeg en gang omtalte som Norges Wagner – ble diskutert i NRK av Solås. Han sa at Wagners skapte et kunsttempel hvor hans kunst og han selv ble dyrket – i rak motsetning til Händel og hans lovprisning av Messias.

Hitlers tanker sa det stikk motsatte av Bibelens tanker om at alle mennesker er ”av ett blod” og at alle er likeverdige for Gud – og endelig at jødene ikke var bunnskrapet – men Guds utvalgte folk – som hadde sin store oppgave i verden fra Abraham (1. Mosb. Kp. 12) med å frembringe Israel som mottaker av Ordet og Messias verdens frelser. I klar djevelsk opposisjon til hele Bibelens verden – ville Hitler skape sitt ”Tredje rike” med det fullkomne menneske og kultur! Endog til det siste satset han på å utrydde jødene og andre undermennesker, elimineringen av familien og direkte menneskeavl (ikke Paradisets familie) av den ariske rase som vi bl.a så det Lebensborn-institusjonene. Det første utenfor Tyskland ble etablert på Hurdal Verk hvor norske jenter fødte 601 barn for den ariske rase og de tyske offiserer. Ikke noe rart at enkelte som kan historien og ideologi sier at Hitlers rå latter høres i kulissene til ny norsk ekteskapslov. Denne kulturen var og er det all grunn til å bejeme, ikke elske.

Forskjellig syn på feiringen både i Norge og utlandet.

Den internasjonale Wallenberg stiftelsen går hardt ut mot Norge og feiringen av Hamsun og skriver: ”Det er opp til norske styresmakter å stoppe rettferdiggjøringa av nazismen og leva opptil den standarden verda forventar. Dersom ikkje, må Norge leva med konsekvensene av denne uakseptable oppførselen, seier Nicolas Tozer, ein av dei 15 styremedlemmene i stiftinga.” Han forsetter med å si at ”Norge skader arbeidet med å fremja kunnskap om folkemordet på europeiske jødar under andre verdenskrig.” Nationen 10. juli d.å.

Hamsun vekker endog i dag dype følelser. Mange vil absolutt ikke vite av han – som bl.a. C. Fr. Wisløff sa til meg da jeg kjørte han til lufthavnen for noen år siden: Jeg orker ikke den mannen. Andre igjen orker han ikke konkret bare p.g.a. av at han i 1940 ble nazist og Hitler tilhenger – mens mange skiller mellom hva han stod for og hans litteratur og setter stor pris på hans bøker. Et helt uholdbart syn etter min mening.

Reaksjoner får en bl.a. lokalt ved vandalisme og diverse protester i Grimstad - hvor en byste er reist. Det er godt forståelig når det tross alt finnes gjenlevende fra dette mareritt som slaktet folks kjære og påførte oss forferdelige lidelser – og som Hamsun oppfattes som en del av.

Avisen Haaretz og andre israelske aviser er også krasse i sin dom over Norges feiring av Hamsun. Jerusalem Post skriver 8.juli at Hamsun var 81 år da tyskerne angrep Norge, at han møtte Hitler og Goebbels og at hans bøker peker i retning jødehat. De omtaler Markens grøde som en av favorittbøkene i nazipropagandaen. JP siterer Isaac Bashevis Singer slik: **”Hele skolen av diktningen i det 20de århundre bryter seg fram fra Hamsun.”**(Et meget viktig og interessant synspunkt om Hamsun som spredde sine bøker i millioner og dermed sin kultur over hele verden. E. Hemingway og en rekke andre store navn sier at de skyldte Hamsun mye av sin skrivekunst.) Spesielt kritisk er de til at kronprinsesse Mette Marit deltok i åpningen av Hamsun-senteret på Hamarøy. En ekstra ironi ser de i at Norges andre Nobelpristager – Sigrid Undset – flyktet til USA og bekjempet nazismen og jødehatet derifra. JP bemerker at det ikke foreligger noen melding om at hun skal feires. De siterer Gerstenfeld slik: ”Dette landet er upassende til å være i en slik posisjon (leder av The international Cooperation of Holocaust) når de i det samme år holder hovedminneaktiviteter for den nazibeundrende Hamsun.” Samme karene siteres i Haaretz 7. juli om at Hamsun-feiringen bare er ”toppen av isfjellet” - - og skriver videre at Hamsun var blant de største forfattere og en nazisympatisør. ”Kan vi tilgi det?”

Også amerikansk presse stiller seg undrende og kritisk til norsk feiring av Hamsun – og en må gi kritikerne rett – ikke minst på bakgrunn av Hamsuns ideologiske forankring og den tidsånden med jødehat og araberpositivitet som nå gror i landet vårt, godde og gror i utlandet i de siste forferdelige århundrer.

Faktum er at Hamsun var en stor venn av Tyskland og tysk kultur. Allerede i 1. v.k. ga han støtte til tysk side i striden. (Wikipedia) Endog i nekrologen i 1945 skrev Hamsun meget rosende om Hitler. Han drømte hele livet om at Norge skulle bli en lysende nasjon i det store germanske riket!

Hamsuns siste bortforklaring og fastholdelse

Hamsuns siste bok var ”På gjengrodde stier” (1949) som han skrev etter rettssaken og erklæringen om ”varig svekkede sjelsevner.” Biografen Kolloen sier om ”På gjengrodde stier” at den er et forførende kunstverk i bortforklaringen av nazisten Hamsun. Det er også min mening. Samtidig er det en tragisk avsløring av norsk psykiatri og rettsvesen som ved denne boken fikk Hamsuns eget bevis for at her var det ingen mann med ”varig svekkede sjelsevner”. Selv om han var 87 år, døv m.m. ville han selv dømmes for det han hadde stått for og ikke bli behandlet på denne måten fordi norske myndigheter antakelig fryktet reaksjonen ute i verden om dette verdensnavnet ble dømt. Og jeg frykter at fordi man lot retten gå under den gangen – gror uretten fram nok en gang i Hamsunfeiringen nå. Mange tegn i tiden og kulturen – bl.a. Hamsunfeiringen - peker i den retningen.

Hamsun ønsket altså selv å møte i retten for å forklare og forsvare seg. Det fikk han ikke anledning til ved at staten overlot saken til Langfeldt og psykiatrien, men i ”På gjengrodde stier tar Hamsun et kraftig oppgjør både med staten og ikke minst Langfeldt og hans metoder.

Og fra s. 81 og utover har han et langt og forklarende innlegg hvor han intet innrømmer, men tvert imot fastholder sin visjon for Norge som en lysende del av det stor germanske riket og dets kultur..

Hamsuns orientering og vår fremtid

Ideologiene har vi vært inne på, og i praktisk politiske spørsmål om hvorfor han var så mot England, svarte han med to ord: industrialismen og kolonivesenet. Men tenker man etter, kan

dette knapt være den dypeste grunnen hos Hamsun om han hadde tenkt saken grundig igjennom. Tyskland og landene på Kontinentet var riktignok ikke så store kolonimakter som England, men til gjengjeld var de mye verre. Og utviklingen fra bondekulturen og inn i sentralistisk industriutvikling var sannelig under full utvikling også i Tyskland. Så det var nok mer at Hamsun følte seg selv og at ånden i sitt forfatterskap var mer i tråd med Hitlers dyrkelse av "jord, blod og ætt" enn det på mange måter kristne England med sin store misjonsvirk-somhet. Den urbaniserte sentralisme – bort fra bondekulturen – stilte han seg mer og mer skeptisk til, men den var jo godt på gang i Tyskland også. Hvor han etter hvert hørte hjemme viste seg jo også senere ved Hitlers innbydelse til "Ørneredet". Det er talende at det Hitler var interessert i, var hvordan Hamsun hadde unnfanget "Markens grøde" om Isak av Selanrå – denne urkraften av et menneske – som brøt sin vei og levemåte i norsk villmark. Det var mer i tråd med nasjonal-sosialismen om den ariske rase, overmennesket og at den sterkeste overlever som i nasjonaldarwinismen.

I Morgebladet 16. – 22. jan. d.å skriver de en rekke interessante ting om Hamsun: Bl.a. at Hamsun uttalte i nekrologen i 1945 at Hitler var **"en reformatisk skikkelse av høyeste rang" og omtalte seg selv om en "nær tilhenger"**. I "Himmelbrev til Byron" 1904 kommer overmenneske- tanker til uttrykk: "Nu, ridder, er tid for en jordisk klage! Vort liv føres ned av arbeiderkrapyl, av fredspratets plage, av kvinnesakshyl. Vor jord blev et menneskehetens asyl." Dette var en reaksjonær manns tale – og langt fra en kristen tenkning – men mer i tråd med nettopp: nasjonalsosialismen. Og han anbefalte "Hæng barnemorderskene", når kvinnen dreper sitt barn. Igjen ikke antydning til kristne argumenter i en farlig og viktig kamp. Hans helt var "bonden på ættegården, selve kjernen i samfunnet. Hitler lovet alle sine beste soldater en gård i Øst når krigen var vunnet." (På en måte en pervertert bibelsk profeti om det agrarsamfunn som skal komme i fredsriket.) Så det var klart at "Markens grøde" fant gjeklang hos nazistene om Isak som tråkket opp "den lange, lange sti over myrene og inn i skogene." Og Mbl. artikkelen konkluderer slik: **"Det burde vært umulig ikke å se hvor Hamsun stod,-" og de sier helt til slutt: "Man kan unnskyldte nesten alt hvis man bare elsker høyt nok" og det er det mange som gjør m.h.p. Hamsuns litteratur, men man burde elske SANNHETEN høyere og dermed forstå at dyrkingen av Hamsuns litteratur underbygger på nytt de grunnholdninger som lå i nasjonal-sosialismen og som bar fram antisemittismen – som vår tid er overmoden med. Det går ikke an å skille mellom Hamsuns litteratur og hans person som var lojal til nasjonal-sosialismen og Der Führer like til det siste. Han mente det og ville stå for det, men norsk rettsvesen snek seg ut av saken mot han og siger nå videre i samme spor!**

Hamsun dyrket egentlig det sterke ur- og overmennesket i sin litteratur, og moralen var slett i mange av hans bøker og skuespill (eks. Rosa og Benoni) – noe som danner et helhetssyn av mannen som peker mot et nærmest panteistisk syn på naturen og dyrkelsen av skaperverket, **dypest sett et kraftig Gudsopprør**. Hatet mot den angloamerikanske verden og omfavnelsen av Hitlers tredje rike peker i samme retning. **Derfor svek han også den norske kristne nasjonalstat – da det mest gjaldt og nordmenn flest kjempet på liv og død for sitt fedreland og sine kjære – så omfavnet denne mannen despoten Hitler. Han er selvsagt ikke noe å feire selv om han er enormt stor i verdens øyne, og omfavnet av tidsånden!**